

VLASTNÉ MENÁ, ICH SÉMANTIKA A FILOZOFICKÉ PROBLÉMY (I)

Pavel CMOREJ – Dezider KAMHAL – Marián ZOUHAR

CMOREJ, P.: V priebehu jedného roka v slovenskej filozofickej literatúre pribudli dve monografie venované otázkam logickej sémantiky a filozofie jazyka. Minulého roku vyšla v Olomouci Dežova knižka *Význam a jazyková prax* ([3]) a na jar tohto roku vyšiel v vydavateľstve Iris Marošov knižný debut *Podoby referencie* ([4]). Nejedného menej informovaného slovenského čitateľa, ktorý bude čítať vaše práce, zarazia rozdiely a nezhody vo vašich názoroch na isté témy. Niektorí slovenskí filozofi si možno položia otázku, ako možno vo filozofii, ktorá sa programovo usiluje o používanie jasného pojmového aparátu a presvedčivé zdôvodňovanie zastávaných téz, prísť k takým odlišným, ba priam protichodným názorom. Odpoveď je veľmi prostá: Jednoznačný jazyk a logika neposkytujú spoľahlivé kritériá výberu teoretických východísk. Také kritériá neexistujú ani v tej najexaktnejšej vede – matematike. Stačí si spomenúť na širokú škálu neeuklidovských geometrií a rôzne verzie teórie množín. A tak je to aj v analytickej filozofii. Argumentácia a používanie primerane vymedzených alebo aspoň intuitívne objasnených pojmov nám však umožňujú akceptovanú koncepciu patrične rozvinúť, a tak získať určitejšiu predstavu o dôsledkoch explicitne alebo implicitne predpokladaných východiskových téz a o rôznych logických väzbách medzi jej pojmi a tvrdeniami. Neraz nám pomáhajú hľadať východiská, o ktoré sa koncepcia opiera, pretože vo sfére filozofie ich zvyčajne nemožno špecifikovať bez preskúmania týchto väzieb. Nenahraditeľnú službu nám poskytujú pri odhaľovaní jej nedostatkov a prípadných protirečení. Naznačeným spôsobom možno teóriu značne rozpracovať, ľahšie porovnávať s inými koncepciami a správnejšie sa rozhodnúť pre jednu z nich. To nám síce umožní niektoré možnosti eliminovať, ale ani potom nebudeme mať istotu, že sme sa rozhodli pre najlepšiu koncepciu, pretože nekonečne veľa dôsledkov explicitne prijatých alebo implicitne predpokladaných tvrdení existuje a vždy bude existovať za obzorom našich kognitívnych možností, ani nehovoriac o tom, že pri rozhodovaní vždy máme k dispozícii iba nepatrný zlomok nekonečnej množiny možných teórií.

Domnievam sa, že väčšina odlišností vo vašich teoretických stanoviskách vyplýva z rozdielov daných voľbou niektorých východísk. Nie je ľahké špecifikovať ich. Ani jeden z vás nebuduje axiomatický systém, v ktorom by sme ich mohli jednoznačne vyčleniť, hoci v obochvoch prácach sa nájdu formulácie prazrádzajúce isté predpoklady, o ktoré sa vedome alebo podvedome opierate. Na niektoré z nich by sme si mohli posvietiť v tomto dialógu. Azda najviac by sa ich vyplavilo na povrch v diskusiách o vlastných menách. Sémantika vlastných

mien patrí k ťažiskovým témam obidvoch vašich knižiek. Dežo dokonca píše: „Názory logikov a filozofov na úlohu vlastných mien v jazyku pokladáme za kľúčové, pretože sú podľa nás skúšobným kameňom či indikátorom celého spôsobu ich uvažovania“ ([3], 8). Predpokladám, že problematiku vlastných mien uvíta aj Marián Zouhar. Venoval jej nemalú časť svojej knihy zameranej najmä na sémantické a pragmatické aspekty referencie týchto výrazov. Ak budete súhlasiť, dovoľm si k nezhodám vo vašich názoroch pripojiť niekoľko poznámok, ktorými by som chcel vyjadriť svoje stanovisko k niektorým otázkam a k nezhodám medzi vami pridať niekoľko nezhôd s vami, najmä s Dežom, ktorý vo svojej knižke z pohľadu neskorého Wittgensteina kritizoval celú logickú analýzu jazyka. Pritom adresoval niekoľko kritických pripomienok nielen mne, ale aj F. Gahérovi, P. Maternovi, P. Tichému, ba aj takým klasikom, ako sú Frege alebo Russell.

KAMHAL, D.: Súhlasím bezvýhradne s tým, že rozdiely medzi našimi názormi vyplývajú z rozdielnych východiskových predpokladov. Aj keď podľa mňa sú to v zásade rozdiely v chápaní analytickej filozofie a jej úloh, resp. *filozofického* skúmania jazyka (či už ho nazveme sémantickým alebo pragmatickým) na rozdiel napríklad od skúmania jazyka špeciálnymi vedami, napr. v rámci lingvistiky či psychológie atď., a rozdiely v názoroch na samotnú analýzu jazyka ako metódu riešenia problémov a „problémov“ a na to, čo považovať za základnú jednotku takejto analýzy. Isté východiskové tézy, ako si ich nazval, možno ľahko zistiť aj z tvojich úvodných viet. (Presvitať cez ne napríklad predstava o filozofii ako vedeckej disciplíne, ktorá formuluje a rozvíja tézy, buduje koncepcie a testuje ich podobne, ako to robí napr. fyzika. – Možno sa k tomu v priebehu diskusie dostaneme.)

Podotýkam, že čo sa týka „filozofie, ktorá sa programovo usiluje o používanie jasného pojmového aparátu a presvedčivé zdôvodňovanie zastávaných téz“, asi len veľmi neinformovaní „niektorí slovenskí filozofi“ by si položili vyššie uvedenú otázku. A hneď aj zabídnem do problému: totiž jeden z hlavných rozdielov medzi filozofmi jazyka spočíva v tom, že niektorí chcú „jasný pojmový aparát“ budovať, a iní si zasa myslia, že ho už dávno máme poruke, a to dokonca dokonalejší (a zložitejší) ako akýkoľvek nanovo vytvorený. Tento rozdiel tu bol od doby, ktorá sa pokladá za dobu „otecov-zakladateľov“. (Mám na mysli, samozrejme, napr. rozdiel medzi G. E. Moorom a B. Russellom.)

Nakoľko si svoje východiskové predpoklady uvedomujeme alebo neuvedomujeme, to sa možno ukáže v tejto diskusii.

K môjmu prvému vstupu do diskusie ešte jednu poznámku: vo svojej knižke som rozhodne nekritizoval celú logickú analýzu jazyka – ak mám voči filozofujúcim logikom kritické výhrady, tak sú to (aspoň sa o to snažím, aj keď občas to asi prepísknem) konkrétne výhrady voči konkrétnym tvrdeniam jej zástancov. Myslím si, že sa dopúšťajú typických filozofických omylov. Až na jednu výnimku – a tu si dovoľm zovšeobecniť – myslím, že ako filozofická metóda,

resp. metóda na objasňovanie alebo odstraňovanie filozofických konfúzií, je logická analýza použiteľná len veľmi obmedzene (do takej miery, do akej sa filozof alebo filozofujúci vedec dopustí logickej chyby). Napokon, povaha a ciele logickej analýzy jazyka by mala byť jasná predovšetkým tým, ktorí ju praktizujú – a tu sa opäť dostávam k tomu, nakoľko si svoje východiskové predpoklady uvedomujeme alebo neuvedomujeme.

ZOUHAR, M.: Aj ja rád prijímam Paľovu výzvu na diskusiu; dá sa od nej očakávať, myslím, zaujímavá, miestami určite aj ostrejšia polemika. Pokiaľ ide o východiskové predpoklady, tu by sme mali byť trochu opatrnejší a azda aj k sebe viac tolerantní, pretože ako poznám vaše práce, stojace takmer na opačných póloch, mohli by sme celú večnosť diskutovať iba o svojich predpokladoch bez toho, aby sme nejako významnejšie pokročili (tým nechcem povedať, že hovoriť o predpokladoch je zbytočné alebo nebezpečné, iba naznačujem, že v záujme dynamiky našej diskusie by sme mali túto otázku chápať trochu voľnejšie a nesnažiť sa jeden druhého presvedčiť za každú cenu). Ostatne, na svoje východiská budeme neustále narážať, aj keď budeme hovoriť o špeciálnejších problémoch.

A vidím ešte jeden možný zdroj iskrivejších okamihov v diskusii. Dežo už vo svojom vstupe naznačil, že rozlišuje problémy od „problémov“. Obávam sa teda, že niektoré otázky, ktoré Paľo, prípadne aj ja budeme považovať za skutočné otázky, o ktorých sa oplatí diskutovať, budú pre Dežu iba „problémy“. Samozrejme, opäť to súvisí s východiskami, o ktoré sa opierame. Dúfam – hoci si tým nemôžem byť istý – že Dežo bude mať dostatok trpezlivosti, keď bude mať pocit, že by sme sa v úvahách mohli zaoberať plodnejšími otázkami, a usmerní nás.

Hneď na začiatok by som teda aspoň naznačil niektoré problémy alebo „problémy“, ktoré sú v kontexte problematiky vlastných mien podľa mňa zaujímavé. Určite sa nevyhneme otázkam, čo sú vlastné mená, aké máme kritériá na ich identifikáciu a aké sú kritériá identity vlastných mien. Hoci odpovede na tieto problémy do istej miery závisia od celkovej sémantickej koncepcie, myslím si, že ide o jednu z prvých tém, o ktorých by sme sa mohli zmeniť. Následne by sme mohli prejsť k významu a používaniu vlastných mien, k tomu, čo všetko s vlastnými menami môžeme robiť a ako fungujú v komunikácii. Nechcem však príliš predbiehať; uvidíme, kam nás vietor zaveje.

CMOREJ, P.: Dežo, nebudem reagovať na tvoje narážky týkajúce sa filozofie a filozofovania, lebo to je námet na celkom iný dialóg. Namiesto všeobecných úvah o filozofii nech sa každý z nás radšej pokúsi v tomto dialógu demonštrovať, k akému štýlu filozofovania vlastne inklinuje. Teda pokiaľ ide o túto tému, dajme prednosť praxi pred teóriou. Na margo tvojej repliky ešte dodávam, že moja zmienka o „niektorých slovenských filozofoch“ nie je výmysel, ale reak-

cia na jednu debatu, ktorá prebehla za účasti niekoľkých slovenských filozofov (zväčša mimoústavných) na FÚ SAV.

K Marošovým obavám z iskrenia v dialógu len toľko, že predpoklady, o ktoré sa opierajú naše názory, treba tolerovať aj zvažovať – t. j. skúmať ich dôsledky a na konkrétnych problémoch overovať ich nosnosť. Snahu „jeden druhého presvedčiť za každú cenu“ by sme mali nahradit' *úsilím o korektnú argumentáciu* – nemali by sme zabúdať, že dialóg je určený čitateľom, ktorí nie sú zvedaví na pochybné osobné ambície. Nebojme sa iskier, ktoré môžu vnieść viacej svetla do nášho poznania zvolenej problematiky. K „iba problémom“ nech sa vyjadri Dežo.

Súhlasím s návrhom predloženým Marošom v poslednom odseku jeho republiky. Dokonca si myslím, že by sme mali začať otázkami: Čo sú vlastné mená?; Aké máme kritériá na ich identifikáciu?; Aké sú kritériá identity vlastných mien? Za ne sa v tomto dialógu možno ani nedostaneme. No keďže vlastné mená sú isté výrazy a v našich úvahách budeme často hovoriť o ich používaní, ešte pred hľadaním odpovedí na Marošove otázky by sme sa mali dohodnúť na chápaní niektorých pojmov. Mám na mysli pojem výrazu a pojmy používania a použitia výrazu. Neskôr k nim určite pribudnú ďalšie. Slovo „výraz“ má viacej významov. Myslím, že v našej diskusii sa môžeme obmedziť na *jazykové* výrazy a prívlastok „jazykový“ vynechávať. Dežo bude možno protestovať proti abstrahovaniu od niektorých použití slova „výraz“, ale ja nevidím vážnejší dôvod zahrnúť do našich úvah výrazy radosti, starosti, strachu či úzkosti na tvári, nežný alebo zamilovaný výraz očí, a už vôbec nie starecký výraz, ktorý mi dodávajú moje šediny (Ludo Zúbek). Ako veľmi dobre viete, vo filozofii jazyka, v jazykovede, logike a v logickej sémantike má slovo „výraz“ aspoň dva významy. Pod výrazom sa rozumie buď fyzický predmet, alebo proces, akým je napr. vytlačené slovo či artikulovaný zvuk, alebo ideálny vzor výrazov určitého druhu. Fyzické výrazy sú priestoročasové prostriedky, ktoré používame na komunikáciu. Navrhujem, aby sme na označovanie fyzických výrazov zaviedli neologizmus „touken“, ktorý pochádza z anglického termínu „token“¹ zavedeného Peirceom (v Čechách sa už občas používa výraz „token“, ale k jeho anglickej výslovnosti má bližšie „touken“). Ani jeden z nás zrejme nepochybuje o existencii toukenov. Pojem toukenu je síce neostrý, ale to nás nemusí znepokojovať. Toukeny vyslovujú, zapisujú a mnohými inými spôsobmi produkujú a zaznamenávajú rôzni ľudia v rozmanitých podmienkach, takže sa niet čo čudovať, že niektoré z nich sú ťažko čitateľné alebo nezrozumiteľné. Máme spotvorene vyslovované slová alebo nečitateľné záznamy pokladať za toukeny? Myslím, že tento problém môžeme z našich úvah zatiaľ – a možno úplne – vypustiť.

¹ Ide o Peircov termín často používaný v anglosaskej literatúre. Nevieam, ktorej z možností „touken“, „token“, „toukn“ alebo „tokn“ by sme mali dať prednosť. Zatiaľ budem používať prvý z nich.

Filozoficky problematickejší je pojem ideálneho vzoru či typu toukenov určitého druhu, vzoru, podľa ktorého – vedome či podvedome – zapisujeme, tlačíme, artikulujeme alebo inak produkujeme tokeny. V tomto štádiu mi ide len o zavedenie termínu „ideálny vzor“, prípadne iba „vzor“, otázku existencie takých vzorov ponechávam otvorenú. Dežo by možno dal prednosť pojmu materiálnej vzorky toukenov. Nie som proti tomu, pravda, pokiaľ nebude náhradkou vzoru.

Vidový rozdiel medzi slovesami „použiť“ a „používať“ nám v slovenčine umožňuje odlišiť jednotlivé použitie výrazu – či už samého, alebo v kontexte – od jeho celkového používania. Hoci v slovenčine sa slová „použitie“ a „používanie“ niekedy používajú ako synonymá, navrhujem v tomto dialógu dôsledne odlišovať jednorázové použitie výrazu od jeho celkového používania, prípadne od jeho viacnásobného používania vo väčšom jazykovom prejave, napr. v článku, knihe, divadelnej hre a pod. Používanie výrazu je proces (spravidla prerývaný), ktorý sa skladá z použití tohto výrazu. Myslím, že nás bude zaujímať najmä celkové používanie výrazu, ktoré siaha od okamihu jeho zavedenia až do prítomnosti.

KAMHAL, D.: Navrhujem, aby sme sa nezdržovali domnienkami týkajúcimi sa toho, čo si kto z nás bude myslieť, proti čomu bude namietat' a pod. Počkajme si na to, čo kto povie či napíše. Myslím, že sa netreba obávať, že budeme chcieť jeden druhého presvedčiť za každú cenu – buď niekto niečo akceptuje ako presvedčivý argument, alebo nie. Podotýkam len, že aj to, čo kto prijme alebo neprijme ako argument, závisí od jeho východiskových predpokladov. (Mimochodom, Paľo, pripúšťam, že „niektorí slovenskí filozofi“ sú naozaj veľmi neinformovaní.☺ Tak ako aj my [alebo, ak chcete, ako ja], čo sa týka iných druhov filozofii a filozofovania, čo je pri čoraz väčšej špecializácii, o ktorej napr. odborníci z oblastí mimo filozofie ani len netušia, celkom pochopiteľné.)

K Paľovým terminologickým návrhom: keďže sa máme baviť o jazyku, predpokladám, že budeme samozrejme hovoriť o jazykových výrazoch, nie o výrazoch tváre a pod. Priznávam, že „touken“ mi znie príšerne – ale nie som si istý, čo by bolo lepšie. Exemplár výrazu, inštancia? Možno by viac vyhovovala dvojica „vyslovenie (napísanie) výrazu“ a „výraz“, resp. „vyslovenie slova“ a „slovo“, pričom sa predpokladá, že „výraz“ či „slovo“ sa tu chápe ako vzor. Aj preto, že to má bližšie k bežnému spôsobu vyjadrovania. S tým sú síce spojené ďalšie problémy – napr. rozdiel medzi *vyslovením slova* a *vysloveným slovom*, ale k tým sa môžeme vyjadriť priebežne, ak to bude potrebné. Veľmi rýchlo sa môžeme dohodnúť na rozlišovaní medzi použitím a používaním nejakého výrazu – jednotlivé použitia sa týkajú „rečí“, rečových aktov, a používanie nejakého výrazu sa týka spôsobu či spôsobov, akým daný výraz *spravidla* používame, teda jazykových konvencií. V rečovom akte môže byť výraz použitý buď v súlade so zvyčajným používaním, alebo v rozpore s ním (čo ešte neznamená, že vtedy musí byť nezrozumiteľný).

Napríklad pri menách hovoríme – čiže meno vtedy používame v zmysle „používania“, nie „použitia“ – že niekto ma oslovil menom, pričom, samozrejme, vyslovil moje meno. Takže tu, keď takto hovoríme, zrejme nechápeme príslušné meno ako „touken“ či exemplár mena ako vzoru, ale ako vzor. (Obaja ma môžete osloviť menom, pričom vyslovíte moje meno; obaja vyslovíte moje meno, nevysslovíte vyslovenie mena [touken].) Ďalej, napríklad na otázku, ako sa volám, alebo ako sa volá tamten muž, odpoviem: „Dežo Kamhal,“ resp. „Paľo Cmorej“ či „Maroš Zouhar“. Na desať rovnakých otázok by som za rovnakých okolností desať ráz odpovedal rovnako, teda vyslovil tie isté mená. Meno je tu teda odlišné od vyslovenia mena, tak ako navrhovaný „touken“ (ako exemplár výrazu) od výrazu chápaného ako vzor.

Debate o svojich východiskách sa jednoducho vyhnúť nemôžeme. Všeobecne úvahy o filozofii, ako ich Paľo nazval, ma nezaujímajú. Zaujíma ma, ako kto chápe filozofovanie ako druh činnosti a čo napr. pokladá za jej ciele. Od toho totiž závisí aj to, akú úlohu majú plniť jeho *konkrétne* filozofické výpovede. A to sa už týka práve tých spomenutých východísk.

Chcem to ilustrovať práve na otázkach typu: „Čo sú to vlastné mená, aké máme kritériá na ich identifikáciu a aké sú kritériá identity vlastných mien?“ Sú to otázky, na ktoré máme odpovedať po nejakom druhu empirických výskumov? Alebo sa spoliehajú na to, čo v tejto oblasti už urobili lingvisti? Alebo, ako sa to napokon vo filozofických diskusiách a článkoch zväčša robí, spoliehať sa na to, čo o vlastných menách ako kompetentní používatelia svojho jazyka už vieme? Ide teda o to, či ich považovať za *empirické* otázky, otázky týkajúce sa skúsenosti, na ktoré hľadáme odpoveď vedeckými metódami – a ak áno, tak do ktorej vedeckej disciplíny patria – alebo ich považovať za otázky iného druhu. V tom prípade si však treba vyjasniť, akého iného druhu a *akými metódami* na ne získavame odpovede. Inak, toto je v praxi ukážka toho, ako sa vyhnúť „problémom“. A ešte raz o východiskových predpokladoch: Čo mi má poskytnúť odpoveď napr. na otázku: „Čo sú to vlastné mená?“ Nové poznatky?

V súvislosti s našou diskusiou je tu ďalšia, myslím, že veľmi dôležitá otázka, ktorú však možno kladiem predčasne: Ako súvisí otázka „Čo sú to vlastné mená?“ s otázkou „Čo je významom vlastných mien?“

Potešenie odpovedať na Marošom navrhnuté otázky, predovšetkým na otázku „Čo sú to vlastné mená?“, prenechávam vám. Mňa zaujímajú skôr vaše odpovede, a to práve z hľadiska toho, *za aký druh výpovedí ich považujete a ako ste sa k nim dopracovali.*

ZOUHAR, M.: V záverečných odsekoch svojej repliky nás Dežo doslova zasypal rozličnými otázkami, ale treba uznať, že legitímnymi. Týkajú sa v podstate celkového zmyslu filozofovania (a ak na ne nebudeme vedieť odpovedať, nezaslúžime si výplatu). Filozofia jazyka je vo zvláštnej pozícii práve preto, že skúma jazyk; jazyk je, samozrejme, cieľom skúmania aj rozličných logických, lingvistických, psychologických alebo sociologických disciplín, ale nemyslím si, že

filozofické skúmanie jazyka by sa malo „tváriť“ ako nejaký druh lingvistického, psychologického alebo iného odvetvia. V jednej veci by som mal ako-tak jasno: Na filozofické otázky nemôžeme odpovedať na základe empirických výskumov konkrétneho jazyka a konkrétnych (spoločenstiev) používateľov jazyka. Empirické skúmanie nám môže slúžiť napríklad na ilustráciu, ale v žiadnom prípade by filozofická teória nemala byť nejakou empirickou generalizáciou. V opačnom prípade by sme sa totiž dostali práve na pôdu lingvistiky, prípadne psychológie atď.

Vezmime si napríklad otázku, na ktorú budeme asi často narážať: Čo sú to vlastné mená? Jazykovedec nám uvedie nejakú sumu charakteristík, ktorými sa spravidla vyznačujú vlastné mená ako výrazy určitej gramatickej kategórie, povie nám, ako sa vlastné mená odlišujú od všeobecných podstatných mien, zámen, sloviac a podobne. Postupuje tak, že má k dispozícii nejaký konkrétny jazyk a skúma, čo všetko v ňom je. Filozofia by mala byť omnoho všeobecnejšia. Domnievam sa, že filozofická odpoveď na nadhodenú otázku by nám mala uviesť kritériá, ktoré by mali spĺňať vlastné mená v ľubovoľnom jazyku. Pomôžem si trochu inou ilustráciou. V nemčine sa píšú podstatné mená s veľkými začiatočnými písmenami, kým v slovenčine to tak nie je. Podstatné mená majú teda pre nemeckého lingvistu trochu iné vlastnosti ako pre slovenského jazykovedca. Je však zrejmé, že tento rozdiel je filozoficky nezaujímavý. S vlastnými menami je to podobne. Predstavme si jazyk, ktorý neobsahuje vlastné mená, ale hovorcovia napríklad používajú namiesto nich deskripcie, prípadne zámená. Filozof by však mal v každom prípade formulovať teóriu vlastných mien, ktorá by sa hodila aj na takýto jazyk; inými slovami, jeho teória by mala povedať, že keby sa v tomto jazyku vlastné mená vyskytli (hovorcovia by sa ich rozhodli zaviesť), mali by také a také vlastnosti.

Jazykovedec nám povie, že medzi vlastnosti vlastných mien patrí napríklad to, že sa vždy píšú s veľkými začiatočnými písmenami. Lenže to je iba filozoficky nezaujímavá konvencia: veľmi dobre si vieme predstaviť vlastné mená s malými začiatočnými písmenami. Filozofa by zaujímali také charakteristiky ako to, že vlastné mená sú sémanticky jednoduché, že sú to rigidné designátory, že svojich nositeľov neopisujú, t. j. zo samotného vlastného mena sa nedozvieme, aké vlastnosti má jeho nositeľ, atď. Prírodzene, výpočet týchto črt nepredstavuje žiadnu definíciu vlastného mena, ale uvádzam ich iba na ilustráciu filozoficky zaujímavých črt vlastných mien. K pokusom o definíciu sa môžeme dostať neskôr. Považujem za dôležité, že tieto a prípadne ďalšie vlastnosti by mali byť typické pre vlastné mená v ľubovoľnom jazyku.

Filozofia je apriórna, neviaže sa striktno na konkrétny jazyk. Ak sa (ako filozofi) opierame v argumentácii o vlastné mená, ktoré používame v slovenčine, ide naozaj len o ilustráciu.

Filozof (aj na základe znalosti svojho materinského jazyka) vie, aké druhy výrazov sa v ňom vyskytujú, v akých výpovediach sa používajú, čo v týchto výpovediach znamenajú atď. Na základe toho disponuje znalosťami o tom, čo

znamená používať vlastné mená napríklad v slovenčine, akými pravidlami sa riadia atď. Intuitívne (a možno z hodín slovenčiny na základnej a strednej škole) pozná rozdiel medzi vlastnými menami a ostatnými druhmi výrazov. To ho však nemôže uspokojiť. Filozofova otázka „Čo sú vlastné mená?“ je v podstate totožná s otázkou „Aké by mali byť vlastné mená?“. Tento posun sa mi zdá dôležitý práve so zreteľom na to, že filozofovo skúmanie nie je skúmaním konkrétneho jazyka. A filozof, podobne ako vedec, ponúkne nejakú odpoveď, sformuluje hypotézu. Túto hypotézu potom možno testovať a vyvracať, jednoducho skúmať. či jej napríklad vlastné mená v slovenčine vyhovujú a či ju treba modifikovať.

Deža zaujíma, či nás má filozofická úvaha do viesť k novým poznatkom. Nazdávam sa, že ak úlohu filozofa budeme chápať tak, ako som to načrtol, tak môžeme odpovedať kladne. To však neznamená, že budeme robiť empirický výskum. Vhodná a nevyvrátená definícia nám môže odhaliť aj netriviálne poznatky o vlastných menách v slovenčine.

CMOREJ, P.: Uznávam, že „touken“ našim slovenským ušiam veľmi nelahodí, ale ak môžeme kupovať a jesť hotdogy, počúvať rokenrol, hrať futbal, resetovať a referovať na slovenského prezidenta a pod., tak prečo by sme nemohli používať toukeny? Primeraný jednoslovný (!) výraz na označenie toukenov v slovenčine nemáme. (Neboli by slovenskejšie „tokeny“?) Azda najvýstižnejší je „fyzický výraz“, ale skladá sa z dvoch slov. Zatiaľ nech každý používa, čo uzná za vhodné, čas ukáže, čo sa nakoniec ujme. O ostatných možnostiach a detailoch si môžeme podebatovať mimo tohto dialógu.

Pod používaním výrazu rozumiem niečo iné ako Dežo. Podľa môjho návrhu používanie určitého výrazu, či už toukenu, alebo vzoru, je *konkrétny* proces, *spravidla* zložený z viacerých použití toho istého výrazu. Je to prerývaný proces, v ktorom sa používanie výrazu opakuje (až na používania zredukované na jedno použitie), a to nielen v diachrónnom, ale aj v synchrónnom priestore. Môžeme ho charakterizovať aj ako chronologicky usporiadaný rad, ktorého členmi sú skupiny rečových aktov, vykonávaných približne v tom istom čase. Podobný rozdiel ako medzi použitím a používaním je napríklad medzi stretnutím a stretávaním. Myslím, že pre nás bude najzaujímavejšie *celkové používanie výrazu*, zložené zo všetkých jeho použití uskutočnených do prítomného okamihu *všetkými používateľmi jazyka*, do ktorého výraz patrí. Od použitia a používania treba dôsledne odlišovať *spôsob použitia* či *používania* výrazu. Každé použitie, a teda aj celkové používanie výrazu prebieha v určitom čase a priestore (používanie je v nich zvyčajne rozložené diskontinuálne). Spôsob používania výrazu nie je viazaný na žiadny určitý čas a priestor. Výraz možno použiť tým istým spôsobom v tom istom čase na viacerých miestach alebo v rôznych časoch na tom istom mieste. Ako spôsob stretávania nemožno stotožniť so stretávaním, tak ani spôsob používania výrazu nemožno stotožniť s jeho používaním.

Na okraj prvého Dežovho odseku o používaní ešte dodávam, že nielen použitie, ale aj používanie a spôsob použitia sa „týkajú... rečových aktov“. Pri podrobnostiach sa môžeme pristaviť neskôr. K rozdielom medzi používaním toukenov a ich vzorov sa vrátim pri najbližšej vhodnej príležitosti.

K druhému odseku na túto tému aspoň toľko, že aj pri menách môžeme hovoriť o použití alebo o viacerých použitíach jedného mena, a to toukenu alebo jeho vzoru. Ten istý touken „Bill Clinton“ môže prečítať niekoľko ľudí a podľa vzoru „Bill Clinton“ môže istý počet ľudí vysloviť, napísať alebo inak realizovať meno bývalého amerického prezidenta. Použitie vzoru tu takmer splyva s jeho konkrétnou realizáciou (prečo len „takmer“, to objasním neskôr). Každé použitie toukenu je však aj použitím nejakého vzoru a ten istý vzor často realizujeme vo viacerých, neraz v mnohých toukenoch.

Na niektoré z otázok položených v posledných troch odsekoch Dežovej repliky zatiaľ odpovedať nebudem. Je ich priveľa a ak sa chceme dôkladnejšie venovať hlavnej téme nášho dialógu, od niektorých musíme v tomto štádiu dialógu abstrahovať. Problém empirickosti teórie významu či filozofie jazyka, ktorým sa zaoberal aj Maroš, je nepochybne zaujímavý, ale ak nechceme uviaznuť vo všeobecných úvahách, mali by sme sa na jeho riešenie pripraviť vecným rozpracovaním problematiky, ktorá je v centre našej pozornosti. Hľadajme najprv odpovede na Marošove otázky, čo sú vlastné mená a aké sú kritériá ich identity. Prvú z týchto otázok by sme mohli jednoznačnejšie formulovať takto: Aký je význam termínu „vlastné meno“ (ďalej len „meno“) a čo všetko patrí do rozsahu pojmu, ktorý tento termín vyjadruje? Slovo „význam“ používajme zatiaľ v jeho bežnom význame. Pri druhej otázke si musíme najprv objasniť, čo máme rozumieť pod kritériom identity vlastných mien. Ide o podmienku P, pre ktorú platí, že ľubovoľné meno M je totožné s menom N práve vtedy, keď P? Hľadanie odpovede na prvú otázku by sme mohli otvoriť skúmaním, či vlastným menom je každý výraz, ktorý sa v prirodzenom jazyku označuje výrazom „vlastné meno“. Jedna odpoveď je triviálna, je však otázne, či uspokojivá.

KAMHAL, D.: Maroš, len čo prejdeš od „Vlastné mená sú...“ alebo „Významom vlastného mena je...“, resp. „Významom termínu ‚vlastné meno‘ je...“ k „Vlastné mená by mali byť...“ (....tieto a prípadne ďalšie vlastnosti *by mali byť* typické pre vlastné mená v ľubovoľnom jazyku.), pohybuješ sa na tenkom ľade.

Posun od „Vlastné mená sú...“ k „Vlastné mená by mali byť...“ je, samozrejme, závažný, pretože sa týka práve používania alebo spôsobov používania týchto a podobných viet. Mám na mysli ich ilokučnú účinnosť. Kým pri prvej vete, ak ju použijeme ako tvrdenie, má zmysel zisťovať jej pravdivosť či nepravdivosť, pri druhej vete sotva, pretože ju zrejme vysloví niekto, koho nezaujímá, aký je význam termínu „vlastné meno“, ale aký by *mal byť* význam tohto termínu. Bol by som rád, keby mi Maroš vysvetlil, ako mám takejto vete rozumieť. Je to predpis, definícia? Aký je jej vzťah k faktom?

Ďalej, tvoj výraz „vhodná a nevyvrátená definícia“ je typickou ukážkou konfúzie, pretože definíciu, práve preto, že je definíciou, nemožno vyvrátiť ani potvrdiť. Definovanie nejakého termínu je konvenčnou záležitosťou – a konvencie nie sú ani pravdivé, ani nepravdivé. Keď začneš skúmať pravdivosť či nepravdivosť nejakej výpovede, prezrádzaš tým, že ju chápeš ako tvrdenie, austinovský „konštatív“, a že ťa pri overovaní zaujímajú fakty, teda to, ako sa vlastné mená skutočne používajú, nie ako *by sa mali* používať.

S vhodnosťou nejakej definície je to, samozrejme, inak. V odbornej literatúre ponúkané definície výrazu „vlastné meno“ môžu byť viac alebo menej vhodné, v závislosti od kritéria. Môžeme napríklad navrhnúť definíciu, podľa ktorej je vlastným menom výraz, ktorý sa tak a tak používa (napr. na „hovorenie o niekom alebo o niečom“, alebo „na referovanie“). Nesmieme však zabúdať, že výraz „vlastné meno“ mal a má význam nezávisle od akejkolvek definície. A že tomuto výrazu rozumieme takisto bez ohľadu na akúkoľvek definíciu. Inak povedané, medzi významom nejakého výrazu (napr. výrazu „meno“ či „vlastné meno“) a definíciou nejakého výrazu (napr. výrazu „meno“ či „vlastné meno“) *nemúš* byť žiadna súvislosť. To, že sa nám nedarí nájsť definíciu, ktorá by pokryla všetky výrazy, ktoré sa v bežnom jazyku považujú za vlastné mená, neznamená, že sa málo snažíme a mali by sme sa snažiť viac. Otázne je totiž to, či význam nejakého výrazu – mám na mysli, samozrejme, zaužívané výrazy – vôbec možno pri našom ponímaní definície definovať.

Moje predchádzajúce otázky sa, myslím, netýkajú „celkového zmyslu filozofovania“. To by naozaj bola iná diskusia. Týkajú sa predpokladanej verzus skutočnej funkcie alebo funkcií viet, ktoré sa vyskytujú vo filozofických prácach alebo vo filozofických diskusiách. Smerujú k iným problémom. Presnejšie, týkajú sa problémov s chápaním takýchto *výpovedí*. Preto otázka, či sú tieto vety použité na *tvrdenia*, teda či sú, povedzme, empirické, je nielen relevantná, ale doslova rozhodujúca. Keď nemáme jasno v tomto, tak vyrábame zmätky a riešime pseudoprotblémy. Chcem tým povedať, že to, čo Paľo vníma ako odbočovanie od témy alebo ako hrozbu uviaznutia vo všeobecných úvahách, je klúčové, ak chceme vôbec porozumieť takýmto výpovediam. (K významu „rozumenia“ len toľko, že pokusy redukovať význam tohto výrazu na akési uchopenie intenzií, chápaných ako osobitné logické alebo mentálne entity – teraz voľne parafrázujem – sú dôsledkami takého istého neporozumenia výpovediam, aké hrozí aj v prípade viet typu „Významom termínu ‚vlastné meno‘ je...“).

Paľo, predpokladám, že za triviálnu odpoveď na otázku, či je vlastným menom každý výraz, ktorý sa v bežnom jazyku (dávam prednosť výrazu „bežný“

² Preberať výrazy ako „referovať na“ z angličtiny je dosť riskantné. Nazdávam sa, že nevýhod je viac ako výhod. Napr. mnohoznačnosť anglického slovesa „refer“ sa prenáša aj do diskusií v slovenčine, ktorá má poruke, na rozdiel od angličtiny, viacero výrazov na rôzne významy tohto slovesa. Napokon, aj používanie tohto výrazu v odborných textoch je mnohoznačné.

pred výrazom „prirodzený“) označuje výrazom „vlastné meno“, pokladáš odpoveď „Áno“. Je možno triviálna, ale má netriviálne dôsledky pre filozofiu jazyka. Akceptovaním tejto triviálnej odpovede akceptujeme zaužívané významy výrazov.

Ak niekoho takáto odpoveď neuspokojuje, tak chce zrejme tvrdiť: „Nie každý výraz, ktorý sa v bežnom jazyku označuje výrazom ‚vlastné meno‘, je vlastným menom.“ Alebo skráteno „Nie každé vlastné meno je vlastným menom.“ pričom prvý výskyt výrazu „vlastné meno“ tu musí mať iný význam ako druhý výskyt tohto výrazu, pretože inak by išlo o kontradikciu. Ak niekto niečo také *tvrdí*, mal by ponúknuť nejaké fakty, ktoré jeho tvrdenie *potvrdzujú*. Ak ich neponúka a vlastne ani nepotrebuje, tak ide o prípad zavedenia nového významu výrazu „vlastné meno“, teda o definíciu. Vtedy by sa však patrilo jasne povedať, na aký účel sa tento *nový* význam *starého* termínu³ zavádza, a jasne sa zrieknuť nárokov na opis jazykovej praxe, opis bežného jazyka. Napríklad vetou „Za význam výrazu ‚vlastné meno‘ nepokladám to, čo sa za jeho význam pokladá v bežnom jazyku.“ Alebo odlišením na úrovni výrazu (poznámka č. 3).

Aj keď sa mi zdá, že Paľove návrhy na rôzne rozlišovania sú predčasné (keď hovoríš, že niečo treba odlišovať, tak je namieste otázka, prečo *treba*. Akoby sa tým riešili problémy, ktoré sa ešte nevynorili a možno ani nevynoria.), vyjadrím sa k jeho návrhu na používanie výrazov „použitie“ a „používanie“ na jednej strane a „spôsob použitia“ a „spôsob používania“ na strane druhej. Najprv k niekoľkých drobným nepresnostiam:

- v procese používania sa zrejme opakuje spôsob použitia, neopakuje sa používanie výrazu (v tom zmysle výrazu „používanie“, ktorý navrhuješ);
- nerozumiem, ako by mohlo byť používanie zredukované na jedno použitie; samo slovo „používanie“ indikuje opakovanie, čiže viaceré použitia.

Keďže stotožňuješ *doterajšie použitia*, vlastne sumu doterajších použití s celkovým používaním, „celkové používanie výrazu“ v tvojom zmysle by sa vzťahovalo len na použitia; teda vety typu „Vlastné meno sa používa...“ by opisovali „uskutočnené“ použitia, netýkali by sa možných použití. Boli by vlastne z hľadiska zaužívaného používania slova „používanie“ nezrozumiteľné, lebo výraz „celkové používanie vlastného mena“ by mal rovnaký význam ako „(všetky) doterajšie použitia vlastného mena“. A potom by bolo presnejšie tvrdiť niečo takéto: „Vlastné meno sa doteraz použilo...“, a nie: „Vlastné meno sa používa...“

Nerozumiem celkom ani tomu, čo by pri tebou navrhovanom používaní výrazu „spôsob používania“ tento výraz znamenal. Keby sme pod „používaním“ chápali „chronologicky usporiadaný rad, ktorého členmi sú skupiny rečových

³ Mohlo by sa napr. hovoriť o „logicky“ *vlastných menách*, ako to robil Russell, aby bolo jasné, že sa nehovorí o *vlastných menách*.

aktov vykonávaných približne v tom istom čase“, alebo pod „celkovým používaním výrazu“ všetky jeho použitia uskutočnené do prítomného okamihu *všetkými používateľmi jazyka*, do ktorého výraz patrí, mohol by si hovoriť len o spôsobe či spôsoboch *použitia*, nie o spôsobe či spôsoboch *používania*. Totiž, ktorý spôsob z rôznych spôsobov použitia v rámci tvojho chápania používania by si vybral, keby si chcel hovoriť o spôsobe používania? Fungovalo by to len vtedy, keby sa výraz použil vždy rovnako čiže jedným spôsobom, čo je, ako iste uznáš, mimoriadne zriedkavý prípad. Dalo by sa hovoriť o rôznych spôsoboch použitia v rámci používania, ale nie o spôsoboch používania. „Používania“ v tvojom zmysle by bolo vždy jedno, jedným radom alebo jedným celkom. No ako máme v takom prípade rozumieť tomu, že by sa toto jedno používanie používalo rôznymi spôsobmi? Zjednodušene: použitie výrazu môže byť veľa, je celkom zrozumiteľné povedať, že raz sme výraz použili tak, a druhý raz inak. Lenže ak je používanie len jedno, či už je to chronologický rad, alebo súhrn všetkých použití, čo znamená, že spôsob používania výrazu môže byť rôzny?

Okrem toho tvoje vymedzenie „používania“ by pripúšťalo tvrdenie: „Používanie výrazu sa mení s každým ďalším použitím.“ To je, myslím, v rozpore so zrozumiteľným používaním výrazu „používanie výrazu“. (Mení sa, pochopiteľne, počet použití, ktorý je dôležitý pri tvojom návrhu na chápanie výrazu „používanie výrazu“.) Alebo, ak pripustíš, že „používanie výrazu“ zahŕňa aj možné použitia, tak to má bližšie k môjmu chápaniu „používania výrazu“ v zmysle pravidiel, teda vlastne so „spôsobom používania“. A možné použitia nie sú viazané na konkrétny čas a miesto, takže to moje „používanie“ a „spôsob používania“ nemajú od seba až tak ďaleko.

K môjmu vymedzeniu rozdielu medzi použitím a používaním výrazu ma – okrem toho, že sa neodlišuje od bežného používania „používania“ – viedlo to, že keď sa hovorí o tom, že „výraz sa používa“, spravidla sa hovorí zároveň o tom, na čo sa používa, teda o spôsobe používania. Keď poviem „Meno sa používa (napr. na referovanie)“, hovorím o jeho používaní, teda tu aj v tom zmysle, ktorý zahŕňa spôsob jeho používania, nie o jeho doterajších použitíach, ani o (celkovom) používaní výrazu, ktoré siahajú *od okamihu jeho zavedenia až do prítomnosti*. Používanie výrazu je pre mňa niečo, čo je zaužívané, jazykový úzus, jazyková prax. Uznávam, že keby hrozilo nejaké nedorozumenie, patrilo by sa dôsledne hovoriť o „spôsobe používania výrazu“, nie o „používaní výrazu“.

Zdá sa – aspoň vzhľadom na Paľov návrh na jednoznačnejšiu formuláciu prvej otázky – že svoju otázku „Ako súvisí otázka ‚Čo sú to vlastné mená?‘“ s otázkou „Čo je významom vlastných mien?“ som predsa len nepoložil predčasne. Aj v prípade otázky „Aký je význam termínu ‚vlastné meno‘ (ďalej len ‚meno‘) a čo všetko patrí do rozsahu pojmu, ktorý tento termín vyjadruje?“ však pokusy sformulovať odpovede na ňu nechávam na vás a opäť pripomínam svoje otázky z minulého vstupu: „Za aký druh výpovedí ich považujete a ako ste sa k nim dopracovali?“

ZOUHAR, M.: Paľo nám v závere svojej predchádzajúcej repliky pripomenul, aby sme sa držali pôvodných otázok: Čo sú to vlastné mená a aké sú kritériá ich identity? Myslím, že sme sa od týchto otázok príliš neodklonili a stále ich máme na zreteli. Musíme si však vyjasniť, v akom kontexte na ne stále odpovedať: a o tom tu s Dežom diskutujeme (ak tomu, samozrejme, správne rozumiem). Nazdávam sa, že kým sa nám nepodarí celkom jasne ukázať, v akom kontexte máme vymedziť vlastné mená a čo tým máme dosiahnuť, tak nemá príliš veľký zmysel uvádzať akúkoľvek definíciu. Viedlo by to k zbytočným nedorozumeniam.

Keď už hovorím o definíciách, musím uviesť jednu opravu. Súhlasím s Dežom, ktorý mi jemne naznačil, že hovoriť o *nevyvrátených* definíciách je nezmysel. Mal som skôr na mysli *neodmietnuté* definície. Definície sa môžu ukázať ako úzke alebo príliš široké, a preto sa dajú odmietnuť (nie však vyvrátiť). Myslím, že s tým sa už dá súhlasiť.

Paľo naznačuje, že otázku „Čo je vlastné meno?“ by sme mohli preformulovať na otázku „Čo je významom výrazu ‚vlastné meno‘?“. Nie som si celkom istý, či to nie je príliš radikálna zmena. Keď sa pýtam, čo je vlastné meno, očakávam ako odpoveď akýsi súbor charakteristík, ktoré odlišia vlastné mená od ostatných výrazov. Nevieam, či by tieto charakteristiky mali spadať do významu výrazu „vlastné meno“. A na druhej strane význam výrazu „vlastné meno“ môžeme chápať (v nejakej jednoduchej teórii významu) ako funkciu z niečoho (z celého jazyka) do množiny vlastných mien, čo nám zase nepovie nič zaujímavé o tom, čo sú vlastné mená. V jemnejšej teórii, akou je napríklad TIL, zase môžeme chápať význam výrazu „vlastné meno“ ako trivializáciu ⁰vlastné-meno, z čoho sa zase veľa nedozvieme. Mám na zreteli skôr „prízemnejší“ spôsob filozofovania a keď sa pýtam, čo sú vlastné mená, chcem hľadať (povedané príšerným filozofickým žargónom) podstatu vlastných mien, teda to, čo robí vlastné mená vlastnými menami. Aby sa uvedené otázky dali považovať za analogické (či ekvivalentné), bolo by treba povedať, že významom výrazu s istou extenziou sú esenciálne vlastnosti extenzie (alebo prvkov z extenzie). Túto Pandorinu skrinku však nechcem otvárať.

Tým sa dostávam, k poslednej a najzávažnejšej téme, na ktorú by som chcel reagovať. Dežo taktne upozorňuje, že keď prejdem od „Vlastné mená sú...“ k „Vlastné mená by mali byť...“, pohybujem sa „na tenkom ľade“. Pokúsím sa ukázať, prečo si myslím, že sa ten ľad pod mojimi nohami neprelomí (vyjadrujem tým len nádej, nie zdôvodnenú pravdivú vieru, takže možno sa nakoniec ocitnem v ľadovej vode ostrej kritiky). V prvom rade chcem upozorniť, že mi nejde o axiologický význam „malo byť“, hoci mám na mysli istý druh preskripcie. Každá teória je podľa mňa v istom zmysle preskriptívna, hoci jej výroky sú formulované v deskriptívnom mode. Keby teórie boli iba deskriptívne, boli by málo zaujímavé, lebo by im chýbal potenciál širšej aplikácie. Preto aj sémantickú teóriu vlastných mien nechápem ako opis významu vlastných mien v slovenčine, ale ako predpis, čo sa za vlastné mená má považovať

v ľubovoľnom jazyku. Od teórie, ktorou sa má odpovedať na otázku „Čo sú vlastné mená?“ neočakávam zoznam vlastných mien nejakého konkrétneho jazyka, čo by sa mohlo stať, keby sme chceli tvrdiť, že táto teória má mať iba deskriptívnu povahu. Chceme poznať nejaké kritérium, ktoré mi umožní rozhodnúť o vopred nevymedzenej škále výrazov: inými slovami, hľadám efektívnu procedúru na rozhodnutie o tom, že ten a ten výraz je vlastným menom a ten a ten iný výraz ním nie je, bez toho, aby som mal vopred danú množinu vlastných mien (v takom prípade by to bola veľmi triviálna procedúra). Ponúkol som niekoľko takýchto kritérií (ktoré by sa však nemali chápať disjunktívne, ale konjunktívne): rigidná designácia, syntaktická aj sémantická jednoduchosť, nedeskriptívnosť. Môžeme diskutovať o tom, či sú vhodné a dostatočné.

Dežo by zrejme rád chápal úlohu filozofa ako terapeuta v zmysle neskorého Wittgensteina: filozof by mal iným ľuďom (žeby iným filozofom alebo „filozofom“?) ukazovať, že problémy, ktoré sa klasifikujú ako filozofické, nie sú problémami v pravom zmysle slova. Medzi takéto problémy by mali zrejme patriť aj tie, o ktorých diskutujeme v súvislosti s vlastnými menami. Wittgensteinovský filozof má zrejme ukázať, že hľadanie vymedzenia kategórie vlastných mien, ktoré nie je napríklad lingvistické, je zbytočné, ba že dokonca ide o pseudoprávny problém: Ved' všetci vieme, čo sú vlastné mená, tak načo sa tým zaoberať ešte aj na teoretickej úrovni? Považujem však za úplne legitímne pýtať sa na vymedzenie vlastných mien, ktoré by presahovalo jednotlivé jazyky a ktoré by hovorilo, v čom spočíva „menovosť“ vlastných mien ako v prirodzených, tak aj (prípadne) vo formálnych jazykoch. Takáto filozofická hypotéza je rovnako legitímna a testovateľná ako lingvistická hypotéza týkajúca sa konkrétneho jazyka. Predkladajme teda pokusné definície, overujme, či sú dostatočne široké, ale zároveň aj dostatočne úzke, a ak treba, nahrádzajme ich vhodnejšími definíciami. To môžeme robiť navzdory tomu, že ako používatelia slovenčiny, angličtiny, nemčiny, češtiny atď. vieme, ktoré výrazy sú vlastnými menami. A ešte jedna poznámka, ktorá sa nemusí Dežovi páčiť: nie je nevyhnutné, aby sa trieda vlastných mien, ktorú vymedzí lingvista, prekrývala s triedou vlastných mien, ktorú vymedzí filozofova definícia. Jednoducho filozof má iné ciele ako jazykovedec, a preto má plné právo viesť demarkačnú líniu spôsobom, ktorý jeho účelom najviac vyhovuje. Filozofia jazyka nie je iba deskriptívny podnik.

Teda: Čo sú vlastné mená, resp. v čom spočíva „menovosť“ vlastných mien? Vlastné mená sú singulárne výrazy, čo má určité syntaktické dôsledky, ktoré azda nemusíme rozoberať. Je však rozdiel medzi vlastnými menami a singulárnymi výrazmi iných druhov. Na rozdiel od deskripcií (a čiastočne aj zámien) vlastné mená neopisujú svojich nositeľov (či svoje referenty); na rozdiel od zámien vlastné mená sa dajú používať na referovanie aj v neprítomnosti ich nositeľa. S nedeskriptívnosťou a syntakticko-sémantickou jednoduchosťou vlastných mien súvisí aj to, že sú rigidnými designátormi. Očakávam teraz, že s týmto vymedzením buď budete, alebo nebudete súhlasiť, prípadne navrhnete lepšie. Potom môžeme ísť do hlbších detailov týkajúcich sa vzniku vlastných

mien a ich identity. Sám považujem spomínané tri charakteristiky vlastných mien za *dáta*, ktoré možno získať pozorovaním veľkej väčšiny vlastných mien v prirodzených aj formálnych jazykoch. Teória vlastných mien má ponúknuť uspokojivé zdôvodnenie týchto dát. Osobne preferujem teóriu, ktorá sa zvyčajne nazýva „kauzálna“, „historická“ či „nominálna“ teória.

(pokračovanie)

Pavel Cmorej

Filozofický ústav SAV

Klemensova 19

813 64 Bratislava

Dezider Kamhal

Katedra aplikovanej informatiky

Fakulta matematiky, fyziky

a informatiky UK, Mlynská dolina

842 48 Bratislava

Marián Zouhar

Filozofický ústav SAV

Klemensova 19

813 64 Bratislava

LITERATÚRA

- [1] CMOREJ, P. (2004): Používanie, spôsob používania a význam jazykových výrazov. In: Zouhar, M. (ed.): *Používanie, interpretácia a význam jazykových výrazov*. Veda, Bratislava 2004, 35 – 48.
- [2] CMOREJ, P. (2005): Semivýrazy a výrazy. Vyjde v zborníku z 8. česko-slovenského sympózia venovaného problémom analytickej filozofie.
- [3] KAMHAL, D. (2003): *Význam a jazyková prax*. Univerzita Palackého, Olomouc.
- [4] ZOUHAR, M. (2004): *Podoby referencie*. Iris, Bratislava.